
BARTÓK BÉLA

EXPECTO PATRONUM?¹ **(AZ EGRI FŐEGYHÁZMEGYE SZEREPE FELSŐHUNKÓC** **KÖZSÉG ÚJJÁÉPÍTÉSÉBEN 1915–1916 KÖZÖTT)**

Az orosz betörés 1914-1915-ben több mint 100 községet sújtott 5 vármegyében. Sáros, Zemplén, Ung, Máramaros és Bereg vármegye területe majdnem fél évig hadszíntér volt. Sáros vármegyében 15 falu pusztult el úgy, hogy ott egyetlen ház sem maradt meg, és összesen 54 település szenvedett valamilyen kárt.²

„A Duklai-szoros alatt húsz község valósággal eltűnt a föld színéről – írta Berzeviczy Albert, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, aki az újjáépítést segítő bizottság tagjaként bejárta Sáros vármegye elpusztított részeit –, ezeknek helyén nem látunk egyebet, mint szenet, elégett gyümölcsfák fekete törzseit és szédült tűzhelyek romjait. Ilyen látványosságtól kísérve érjük el a sokat emlegetett Duklai-szorosot s fölötte a Duklai-hágót. Utunkban egész karavánokat látunk elvonulni: pótlovakat, tréncsapatokat, mozgó tábort sütő kemencéket és a katonai pékek szekereit, vörös-keresztes sebesültszállító kocsikat, katonai automobilokat... Szóval milliókra menő kárt okozott Sáros megyében a háború. A mit a háború könyörtelensége vétett, azt a könyörülő szeretetnek kell jóvátenni!”³

Heves vármegye távol volt a háború borzalmaitól, de lakosai izgatottan figyelték és a helyi lapokban kíváncsian olvasták a kárpáti harcok eseményeit. Több tudósítás jelent meg az északkeleti régióról a megyei újságban az oroszok kiűzése után is, ami felkeltette az olvasók szimpátiáját és szolidaritását az említett vármegyék lakossága iránt. 1915. augusztus elején Heves vármegye testülete, a megyegyűlés hivatalos levelet kapott Debrecen város testületétől, amely arra kérte a törvényhatóságokat, a vármegyéket és a városokat, hogy a háborútól megmenekült törvényhatóságok közösen építsék újjá az elpusztult Sáros vármegyei községeket. Ezt válaszolták: *„Heves vármegye egyidejűen hálóját és mélységes szeretetét is kifejezésre kívánta juttatni főpásztora, Szmrecsányi Lajos egri érsek iránt a midőn az ő szülőföldjének Sáros vármegye egyik elpusztult községe újjáépítésének terhét vállalta magára. ... Heves megye mindezekben felül templommal, iskolával és községházával is ellátja az építendő községet, hogy a lakosság kulturális fejlődését és a magyar nyelv könnyebb elsajátítását is biztosítsa.”⁴*

¹ A Harry Potter-regények egyik jelmondata (Védnököt/patrónust várok) itt a kérdőjellel bizonytalanságot sugall.

² Khuen-Héderváry 1916: 2. A sajtóban hónapokon keresztül közé tették a teljesen lerombolt sárosi falvak számát.

³ Világháború Képes Krónikája, 1915. aug. 22. 200–201.

⁴ Egri Újság, 1915. nov. 4. 1–2.

„A torony kis harangjának olyan meghitt legyen a szava, mintha itt szólna valahol a Tarna vize mellett”⁵ – írta az *Egri Újság*, amikor még nem látták a hevesiek Felsőhunkócot.

A megyegyűlés tagjai lelkesen fogadták a kérést, mert így akarták kifejezni köszönetüket Szmrecsányi Lajos egri érseknek az addigi jótékonyágáért. Ez sokkal fontosabb, mint gondolnánk, hiszen nem volt minden alkalommal harmonikus a kapcsolat az örökös főispáni tisztséget betöltő egri püspökök, érsek, valamint a vármegye önkormányzata között, amelynek leginkább belpolitikai okai voltak. A főpapok általában konzervatívabb nézeteket vallottak, mint a megyei nemesség túlnyomó része.

Heves vármegye törvényhatóságának küldöttsége 1915. október 29-30-án látogatta meg Sáros vármegyét, hogy kiválasszák azt a falut, amelyet újjá fognak építeni. Eperjesre 29-én vonattal érkeztek, ahol találkoztak a sárosi törvényhatóság képviselőivel. A hevesi küldöttség tagjai voltak a főispán, az alispán, az egri országgyűlési képviselő, a megyei tanfelügyelő, a megyei műszaki tanácsos és a főispáni titkár. Sáros vármegyét is a főispán, az alispán, a főjegyző, az építészeti hivatal főnöke, a főispáni titkár és a tanfelügyelő képviselték, a kormány nevében *Téglás Károly*⁶ újjáépítési kormánybiztos volt jelen.⁷

„Hosszabb eszmecsere után – írta a Heves megyei lap – a *Duklai-szoros bejáratánál fekvő Felsőhunkóc községben történt a megállapodás. Felsőhunkóc községnek negyvenkét háza pusztult el. Az állami iskola és a körjegyzői lak is teljesen leégett. Dombon a fák között magánosan álló és Rákóczi korából való díszes fatemplom van, mely a községtől távolabb eső két házzal együtt épen maradt. Felsőhunkóc községen visz át a Miskolc - duklai országút, a község tehát könnyen megközelíthető. A szűk völgyben fekvő községet erdőkkel koszorúzott alacsonyabb hegyek övezik, s így festői szép vidéke van. Másnap a bizottság a helyszínén is megtekintette a kiválasztott falu helyét és bejárta a romokat. A pusztulás szomorú képe mindenkire mély hálást tett, de egyben megnyugtatták az ideiglenes faviskókba meghúzódó lakosságot: közel a segítség, mely a falut az ország egyik legmagyarabb vidékéhez fogja a rokoni szeretet meleg kapcsával hozzáfűzni. A helyi tapasztalatok után a bizottság nagy meglepéssel állapította meg, hogy a falu megválasztása kívánalmaiknak minden tekintetben megfelel.”⁸*

A felsőhunkóci görögkatolikus templom valójában 1799-ben épült fel lemkó⁹ stílusban, és az Istenszülő (Szűz Mária) Oltalma címet viselte. Az első világháború

⁵ Egri Újság, 1915. aug. 22. 1.

⁶ Téglás Károly (1864–1916) erdőmérnök 1882–1885 között tanult a selmecebányai (jelenleg: Banská Štiavnica) Erdészeti Akadémián. Szolgálatát a zarnócai (Žarnovica) erdőhivatalban kezdte, majd a bustyaházai (Buštín, Ukrajna) erdőhivatalban dolgozott. 1890–1892 között tanársegéd az Erdészeti Akadémia növénytan tanszékén, majd Topánfalván (Câmpeni, Románia) erdőgondnok, később Brassóban (Braşov, Románia) teljesített szolgálatot. 1903–1907 között tanár az Erdészeti Akadémia Erdőhasználati Tanszékén. Ezután a Földművelésügyi Minisztériumban teljesített szolgálatot haláláig, 1916. június 30-ig.

⁷ Egri Újság, 1915. nov. 4. 2.

⁸ Egri Újság, 1915. nov. 4. 2.

⁹ A lemkók a ruszinok egyik észak-sárosi népcsoportját alkotják.

harcait valóban csodás módon túlélte, 1922-ben felújították, de valószínűleg akkor már nem felelt meg az igényeknek, mert 1931-ben „*pszeudo-bizánci barokk stílusban*”¹⁰ egy másik templomot kezdtek építeni kőből. Az ikonosztáz ritka képeit a bártfai Sárosi Múzeumba szállították.

1915. október 30-án Felsővízközön Szepesházy Imre,¹¹ a felsővízközi járás országgyűlési képviselője fogadta a társaságot, és kifejezte örömét, hogy Heves vármegye küldöttségének választása az ő kerületének egyik falujára esett. A megbeszélésen megjelent Martényi András¹² bányavölgyi (Duplín) római katolikus esperesplébános is. Martényi Pécsújfaluban (Pečovská Nová Ves) született, 1892. évi pappá szentelése után több sárosi községben volt lelkész, majd a kassai püspök Bányavölgybe küldte, tehát nagyon jól ismerte a vármegye vallási és nemzetiségi viszonyait.¹³ Az esperes kérte, hogy mivel a körzetben lakó római katolikus vallásúaknak is Felsővízköz (Svidník) a központja,¹⁴ a tervezett templomot ott építsék fel, mert erre a célra a telek és 2000 korona már rendelkezésre áll. Felsőhunkócról is hamarabb elérnék az ott lakók a templomot, mondta Martényi, mivel Bányavölgybe, ahol a járásban egyedül van római katolikus templom, még nagy vallási ünnepeken is nagyon nehéz az utazás. Majzik Viktor¹⁵ hevesi alispán megértően fogadta a kérést, és megígérte, hogy jóindulatúan fognak majd a templomépítés ügyében dönteni.

A Sáros vármegyei Bányavölgy (Duplín) plébániája a kassai egyházmegye tapolyi (Topľa)¹⁶ esperesi kerületében volt. Kissé különös, hogy az egri érsekség egy kassai püspökséghez tartozó település kegyura akart lenni, de egyházz jogilag a kassai püspökség az egri főegyházmegye suffraganeusa¹⁷ volt. Úgy tűnik, az egri főegyházmegye kegyúrként patrónusa szeretett volna lenni a hunkóci görögkatolikusoknak, amint a magyar nyelvű Heves vármegye polgári törvényhatósága

¹⁰ <http://www.drevenechramy.sk/drevene-chramy/svidnik-a-okolie/hunkovce/> (A letöltés ideje: 2016. máj. 11.)

¹¹ Szepesházy Imre 1857-ben született Eperjesen régi sárosi nemesi családban, jogi tanulmányai után járásbíróként, ítéletáblai bíróként dolgozott, 1907-ben Felsővízköz díszpolgára lett, megkapta a felsővízközi nemesi előnevet, majd 1910-től kormánypárti politikusként képviselte a zborói körzetet a parlamentben. Végváry – Zimmer 1910: 425–426.

¹² Andreas Martényi nevét a Magyar Katolikus Lexikon Andrásnak, az Egri Újság Andornak is fordította. 1864-ben született, Pécsújfaluban, 1892-ben szentelték pappá, Zborón (Zborov), Nyársardón (Ražňany) káplán volt, majd előbb Lófaluban (Kobyly), utána 1896-tól Bányavölgyben volt adminisztrátor. 1899-ben lett a község plébánosa, 1904-től esperes-helyettes, 1912-től esperes. SC 1915: 232.

¹³ SC 1915: 223.

¹⁴ „Felsővízköz (azelőtt: Felsőszvidník), kisközség Sáros vármegye felsővízközi járásában, (1910) 685 rutén és német lakos, a járási szolgabírói hivatal széke, járásbíróság, telekkönyv, csendőrőrs, határrendőr-őrs, posta- és távíróhivatal.” Révai 1911–1935: VII. 344.

¹⁵ Majzik Viktor (1866–1945) Heves megyei földbirtokos jogot tanult, és 1889-ben kezdte tisztviselői pályáját. 1901–1916 között volt Heves vármegye alispánja. Pap 2011: 487–488.

¹⁶ A Tapoly (szlovákul Topľa, németül Töpl) az Ondava mellékfolyója Északkelet-Szlovákiában.

¹⁷ Érseki egyházmegyének alárendelt püspöki egyházmegye.

a rutén nyelvű polgári község jövőbeli életét szeretne volna befolyásolni. A római katolikus kegyuraság, kegyúri jog (latinul *ius patronatus*) bizonyos világi (vagy egyházi) személyeknek vagy személyek csoportjainak az egyházi hatóság által adott kiváltsága volt, mely főként valamely egyházi hivatal viselőjének kijelölésében való részvételre vonatkozik, és a *templom karbantartásának illetve felújításának kötelezettségével*, valamint más terhekkal járhat.

A bányavölgyi római katolikus egyházközséget 1788-ban alapították, második templomát 1861-ben építették. Kegyura 1880-tól a Vallásalap volt, anyanyelve 1840-ben még szlovák, 1910-ben már rutén lett.¹⁸ *Martényi András* 1915-ben 30 kilométeres körzetben 44 (!) filiát, vagyis leányegyházközséget látogatott – köztük Felsőhunkócot –, tehát a plébános kérése valóban megalapozott volt. A 45 községben viszont már 35 görögkatolikus templom volt.

Nem mellesleg 1910-ben Sáros vármegye lakossága 174.620 fő volt, amelynek 10%-a magyar, 59%-a szlovák, 22%-a ruszin, 5%-a német és 3%-a egyéb nemzetiségű. Vallási szempontból 1910-ben a lakosság 54%-a római katolikus, 30%-a görögkatolikus, 9%-a evangélikus, 7%-a izraelita volt.¹⁹ A 15 teljesen elpusztult sárosi faluból 10 volt a bányavölgyi római katolikus plébánia körzetében. 1915-ben a kassai római katolikus sematizmus szerint a bányavölgyi körzetben 865 római katolikus, 9144 görögkatolikus, 11 evangélikus, 9 református, 992 izraelita vallású személy élt.²⁰

A kassai sematizmus az 1910. évi állami népszámlálás adatait közölte, ezért nem tudni, hogyan változott valójában a nemzetiségek és felekezetek aránya az 1914. november–1915. május közötti harcok miatt. Három községben – Bányavölgyben, Szorocsányban (*Stročín*) és Tizsényben (*Tisinec*) – volt római katolikus templom a 45 község közül, és mindháromat 1913-ban újjították fel. Az első településen 188, a másodikon 98 a harmadikon 95 római katolikus élt. Ladomérmézőn (*Krajná Polana*) 98 és Felsővízközön 139 latin rítusú hívőnek nem volt saját temploma. A bányavölgyi plébániai körzet 35 községében viszont volt kisebb-nagyobb görögkatolikus templom. A tanulság az, hogy a ladomérmézei és a felsővízközi római katolikus hitközségnek nagyobb szüksége lett volna saját templomra mint Felsőhunkócnak.

A hevesi küldöttség október 30-án Felsővízközről folytatta útját és leégett, lerombolt falvakon keresztül értek el *Felsőhunkócra* (*Hunkovce*). A határtól alig 6 kilométernyi fekvő település már 1914. november végén a legsúlyosabb harcok színtere volt, és majdnem az egész község romhalmaz lett. A különálló dombra épített, a 18. században származó fából épült görögkatolikus templom viszont épségben maradt. Az 1908-as eperjesi görögkatolikus sematizmus szerint Hunkócnak 255 görögkatolikus, 7 római katolikus és 13 izraelita felekezetű (összesen 275) lakosa volt.²¹ A falu a bukóci (*Bukovce*) görög rítusú esperesi kerülethez

¹⁸ Diós-Viczián (szerk.) 1993–2010: II.187.

¹⁹ Népszámlálás 1912: 246–247.

²⁰ SC 1915: 103–104.

²¹ SE 1908: 39.

tartozott, és Rózsadomb (*Bodružal*) filiája volt. Az 1910. évi állami népszámlálás szerint 259 görögkatolikus, 27 római katolikus és 19 izraelita, összesen 305 fő élt a Lodomirka folyó völgyében fekvő kisközségben.²²

Az egri érsek és a káptalan

A faluválasztásnál idézett Szmrecsányi Lajos 1851-ben a Sáros vármegyei Sárosdaróc (*Šarišské Dravce*) községben született, Eperjesen, Debrecenben és Egerben tanult, 1873-ban szentelték pappá, 1912-ben nevezték ki egri érsekké.²³ Daróc a héthársi (*Lipany*) járásban volt, így szülőfaluja megmenekült a háború pusztításaitól. Az érsek viszont székhelyén a háború hadirokkantjainak, hadiárvának ügyét mindvégig a szíven viselte. 1914 nyarán pusztaszikszoí nyaralójában 40 fő sebesült katona részére kórházat létesített, sőt a betegek olvasnivalóval történő ellátásáról is gondoskodott. 1914. augusztus 1-től 1917. július 1-ig a háború kárvallottjait 58.612 korona értékben segítette.²⁴ Támogatta a sárosiakat is.

Ott volt Budapesten, amikor 1915. május 22-én főként a fővárosban élő Sáros vármegyében született neves közéleti személyek megalakították a Sárosi Népet Segítő Bizottságot a „hajléktalan koldussá lett derék tót ajkú lakosság segítésére”.²⁵ A bizottság elnöke *Berzeviczy Albert* lett, de a főpapok közül a bizottság tagja volt még *Fischer-Colbrie Ágoston* kassai püspök és *Novák István* eperjesi görögkatolikus püspök is. Néhány nappal később az egri érsek 5000 koronát küldött a bizottságnak, amely hamarosan gyűjtést indított az orosz sárosi lakosok megsegítésére.²⁶ Az érsek szülőföldje iránti szeretete alapján reprezentatív szerepet játszott később is az országos gyűjtésben. Ezt elismerte róla Heves vármegye alispánja is: „... az egyes egyedek kiválóságát egy jóságos és nagyszívű vezér magasztos példája fokozza, ambíciójukat sarkalja, cselekményeiket irányítja és vezeti.”²⁷

1915 júniusában Eperjesen is alakult egy vármegyei bizottság, amelynek védnökségét szintén az egri érsek és az eperjesi püspök vállalta el.²⁸ Ezután 1915 augusztusában létrejött a *Háborúban Feldúlt Tűzhelyeket Újraépítő Országos Bizottság* Khuen-Héderváry Károly gróf elnöklésével az országház delegációs termében. Ott is jelen volt Szmrecsányi Lajos egri érsek, amikor Héderváry Károly gróf elnök ismertette a végrehajtó bizottság eddigi működését és jövő tennivalóit.²⁹

²² Népszámlálás 1912: 238–239.

²³ Diós-Viczián (szerk.) 1993–2010: XIII. 407.

²⁴ Szecskó 1995: 3–4., 154.

²⁵ Budapesti Hírlap, 1915. máj. 23.14.

²⁶ Budapesti Hírlap, 1915. máj 25. 9.

²⁷ Egri Katolikus Egyházi Tudósító, 1916. febr. 1. 39.

²⁸ Budapesti Hírlap, 1915. jún. 18. 14.

²⁹ Budapesti Hírlap, 1915. nov. 26. 13.

Később az érsek többek között előszót írt az 1916 márciusában megjelent ún. *Sárosi emlékbumba*,³⁰ amelynek bevételét szintén az újjáépítésre fordították. Egy egri tudósító szerint „*lelke gazdag kincseiből is szép értéket juttatott a hajléktalanná vált sárosi nép felsegítésére*”. Az elfogult kortárs szerint az érsek írása „*hazafias érzés sugallt, a vallásosság fénye ragyog be és a szülőföld szeretetének melege hat át*”. A kézirat 1915. szeptember 24-én, „magyarországi” Szent Gellért ünnepén készült el, ami talán a nemzeti érzés szempontjából lehet érdekes adat. Az első rész szerint a háború kitörésekor a nemzet (és a római katolikus egyház) teljesen egyetértett Ferenc József kiáltványával, és bízott a győzelemben, mert úgy gondolta, az igazságos küzdelmet Isten is segíti. A változó hadi sikerek után azonban mindenki megrémült, amikor az „*északi vad ellenség*”, vagyis az orosz hadsereg betört Magyarországra, és elpusztította a szentélyeket, vagyis a templomokat. Vörösmarty *Szózatából* idézi a „*nagyszerű halált*”, de hiszi, hogy a háború erkölcsi újjászületést is hozhat. Ezután az egyik középkori egyházatyára hivatkozik, és kifejti, hogy a háború mindig következménye valaminek, és két hatása lehet. Vagy a túlvilági életre segít érdemeket szerezni, vagy a földi életben nevel nagy áldozatokra. Az érsek ez utóbbit tartja a nagy értékek: „*... mindig több tünet tárul fel annak igazolására, hogy a háború valóban eszköz Isten kezében arra, hogy a népek megújuljanak, és feljebb emelkedjenek.*”³¹

Úgy gondolja, hogy a honfitársainknak nevezett ruténeknél is éledezni kezd a remény, és Bajza József (1804–1858) költő 1834-ben írt *Apotheosis* című verséből idézi a vigasztalást: „*E porba omlott szép haza/Fel fog virulni még...*”³² Szmrecsányi azt állítja, hogy az oroszok – akiket ekkor sem nevez néven – a rutének felszabadítását hangoztatták, de a tatárokhoz hasonlóan pusztítottak, és átkozott emléküket ugyanúgy örökre történelmünk része lesz. Ezután következik a politikai tanulság levonása, amely a ruténeknél és talán minden szláv nemzetiségnek szól: „*... a felemelkedés útján, mely csak a honfitársakkal való egység nagy erejével futható meg, az oroszoknak nincs és ezután sem lehet szerepe.*”³³ Ezt bizonyítja, hogy a nemzet egységesen szeretne a rutének („honfitársak”) segítségére sietni. Az érsek szerint a nemzetiségek összefogása, pl. a rommá vált szentélyek (templomok) újjáépítése a szenvedők érdekében olyan, mint a testvérek szolidaritása, és az új helységnevek igénye a szorosabb nemzeti egység vágyát jelenti. Ez viszont egyszerűen az asszimiláció indoklása. Az érsek szerint gyönyörű dolog, hogy a háború miatt nélkülöző nép képes áldozatot hozni, hogy szebb legyen a „*Beszzkidek alja*”.³⁴ Szerinte az összefogás azt jelenti, hogy „*a magyar lélek termékeny talajából az együvé tartozás erős érzetét a szeretetet, áldozatkésztséget és*

³⁰ Nádasdi Baán Achilles (szerk.) 1916.

³¹ Egri Egyházmegyei Közlöny, 1916. ápr. 1.

³² A verset az 1830-as lengyel felkelés ihlette, és Lengyelországról szól, de a kortársak több 1848-as és első világháborús ünnepségen, emlékművön találkozhattak a Heves megyei születésű költő soraival.

³³ Egri Egyházmegyei Közlöny, 1916. ápr. 1. 2.

³⁴ A Keleti-Beszzkidek hegységet Északkeleti-Kárpátoknak vagy Erdős-Kárpátoknak is nevezték akkoriban.

önfeláldozást a háború fakasztotta és fejlesztette virágzásig.”³⁵ Végül Isten segítségébe vetett hittel fejezi be az emlékalbumba írt előszót.

A Budapesti Hírlap rendszeresen ismertette az adományokat, és néhány alkalommal az egri érsek neve is szerepelt a jótévedők között. Ez annyi problémát okoz a későbbi kutatóknak, hogy 100 év után ennyi forrás alapján még nem tudjuk eldönteni, hogy mikor küldte Szmrecsányi ezt a pénzt a központi bizottságnak, és mikor küldte a Heves megyei alapítványnak. Az érsekség és a káptalan többfelé adakozott a háború idején. Az alul látható táblázatban a három részletben felajánlott adományt összeadva szerepeltetjük.

1916. március közepén ugyanis az érsek újabb 2000 koronával járult hozzá a kárpáti falvak felépítéséhez. Az érsek ugyanerre a célra korábban már 5000 koronát áldozott, és a jótékony célú sárosi sorsjátékon 1000 koronáért vásárolt sorsjegyet, vagyis alig egy év alatt 8000 koronát adott szülőföldje újjáépítésére.³⁶ Ez akkor nagyon nagy összegnek számított. Az érsek már 1915. április 10-én nagyszabású körlevelet adott ki egyházmegyéje lakói számára, hogy áldozatvállalásra, összefogásra, segítségnyújtásra és munkára buzdítsa a hívőket. Éppen a húsvéti ünnepek után vetette papírra azokat a mondatokat, amelyekben utalt az újabb orosz támadásra, és párhuzamot vont Krisztus és a magyar nemzet közé: „... *amint a kereszt útja a dicsőséges feltámadáshoz, úgy a honfiak önfeláldozása igazságos ügyünk győzelméhez elvezet.*”³⁷ A „honfiak” a szövegben elsősorban a magyar katonákat jelentették, de a továbbiakban kibővítette jelentését az egész népre. A tudósítás írója fontosnak tartotta, hogy kitérjen a főpap személyes példamutatására is: „*Mióta a háború megpróbáltatásos napjai ránk szakadtak, az érsek tettekkel mutatja meg folyton, hogy mit kell tennünk igaz ügyünk diadaláért. Példával jár előttünk az áldozatkészségben, önfegyelmében és önmegtágadásban.*”³⁸

1915 szeptemberében az egri főkáptalan is csatlakozott az akcióhoz, és a sárosiak segítésére tagjai közül *Debreczeni János, Cseke Gábor* és *Böhm János dr.* 2000-2000 koronát, *Koncz Menyhért, Ridárcsik Imre, Blazsejovszky Ferenc* és *Ambrus István dr.* 1000-1000 koronát adományoztak.³⁹ Ez a 10 000 korona adomány akkor óriási összeg volt.

A plébániák

Az egri érsekség adományait és gyűjtését sokféleképpen lehet elemezni. Ha elsőként a klerikusokat, vagyis a felszentelt papokat és szerzeteseket nézzük, ők is két csoportban találhatók. Néha *plébánosként* szerepeltek hivatalos minőségben, máskor *magánszemélyként* közölték a nevüket (mint pl. a kanonokok), és csak

³⁵ Egri Egyházmegyei Közlöny, 1916. ápr. 1. 2.

³⁶ Budapesti Hírlap, 1916. márc. 18. 12.

³⁷ Egri Újság, 1915. április 11. 1.

³⁸ Egri Újság, 1915. április 11. 1.

³⁹ Budapesti Hírlap, 1915. szerk. 22. 14.

az 1915. és 1916. évi egri római katolikus sematizmus segítségével lehet kideríteni, hogy hol szolgáltak, és milyen tisztséget viseltek. Ha *lelkésznek* nevezték őket, akkor még csak káplánként vagy adminisztrátorként vettek részt a gyűjtésben. Ha a pénz forrásait tekintjük, találkozhatunk *adományokkal*, amelyek személyes segítséget és áldozatkészséget jelentenek. Voltak *gyűjtésből* származó, több személy által beadott összegek, amelyeket plébánosok, segédlelkészek vagy maguk a hívek küldtek el. Különleges csoportot képeznek az egyházközségi *gyűjtések* eredményei a plébánosok megnevezése és hozzájárulása nélkül. Vannak olyan vidéki küldemények, amelyek *gyűjtésből* és *adományokból* származtak, de itt egyelőre nem lehet meghatározni a papok hozzájárulását. Néha olyan települések szerepelnek ebben a sorban, amelyeknek 1500 főnél több római katolikus vallású lakosa volt. Ilyenek pl. Tiszafüred, Sarud, Felsőtárkány, Vernelét, Erdőtelek. A kisebb egyházközségek is gyűjtöttek erre a célra, de ezeket az összegeket az egri sajtó nem közölte. 1918 tavaszáig 124.533 korona gyűlt össze Heves vármegyében Felsőhunkóc újjáépítésére, és ez alapján elmondhatjuk, hogy az *ismert* összeg 14,24%-át az egri főegyházmegye adományozta. Viszonyításképpen meg kell jegyezni, hogy egyedül a Hatvani Cukorgyár Részvénytársaság 1915 novemberében 10 000 koronát adományozott erre a célra.

Heves vármegye törvényhatósági bizottsága 1916 áprilisában tartott ülést, ahol Majzik Viktor alispán beszámolt a gyűjtés eredményeiről. Köszönetet mondott minden tisztviselőnek, aki részt vett az akcióban, és szavai szerint „készségesen megfelelt a lelkészkedő papság is a *templomi gyűjtés érdekében hozzáintézett felkérésre*”.⁴⁰ Ezt a gondolatot fejtette ki korábban is egy helyi lapban, amikor a katolikus papok 18 hónapos háború alatti tevékenységét elemezte: „... *hatalmas példát adtak és agitációt fejtettek ki akkor, amikor arról volt szó, hogy megtakarított fillérjeit minden magyar ember a nemzeti védelem céljaira engedje át, zászlóvivői lettek a háború sebeit gyógyító különböző jótékonyági akcióknak...*”⁴¹

Ugyanakkor csalódottan ismertette, hogy a kárpáti falvak újjáépítését egy központi bizottság fogja irányítani Budapestről, vagyis Heves vármegye önállósága ebben a kérdésben megszűnik, de leszögezte, hogy az összeggyűjtött hatalmas, több mint 100 000 korona összegért cserében szeretnének befolyást gyakorolni az 1-1 melléképülettel ellátott 47 lakóház, a községháza, a jegyzőház és az óvoda építkezésére. Az érsekség viszont még ennyire sem tudta elérni célját, mert a tények szerint irreális lett volna egy római katolikus templom felépítése egy majdnem szintiszta görögkatolikus faluban. Az alispán így magyarázta a döntést: „*Végül – minthogy a papság részéről történt adományok és gyűjtések nagyrészt ahhoz a feltételhez voltak kötve, hogy azok egy római katolikus templom felépítésére fordíttassanak, arra való tekintettel, hogy Felsőhunkóc község műemlékszerű temploma csodálatosképpen sértetlenül maradt, viszont az elpusztult községháza fölépítésére elegendő fedezet nincsen – megkéri az adományozókat és gyűjtőket,*

⁴⁰ MNL HML IV-402/a, 55.d.

⁴¹ Egri Katolikus Egyházi Tudósító, 1916. febr. 1. 38.

hogy a templomra szánt adományukat a községháza építésének céljaira engedjék át. Miről az összes érdekelteket értesíti.”⁴²

Az egri bizottság végül 1918. május 14-én átutalta a budapesti bizottságnak az összegyűjtött 12 533 koronát, és a 2000 korona értékű hadikötvényt, az új Felsőhunkócot pedig május 28-án hivatalosan is felavatták. Heves vármegye törvényhatósági bizottságának június 10-i közgyűlésén Wekerle Sándor kormányának megalakulása azonban már sokkal fontosabb kérdés volt, mint a sárosi falu ügye. *Isaák Gyula*⁴³ alispán ekkor jelentette be, hogy Felsőhunkóc teljesen újjáépült, amit a közgyűlés tudomásul vett, a pénz kiutalását jóváhagyta, és elismerte, hogy „a mai utazási és közszükségleti viszonyok közepette az átadási ünnepségen a vármegye közönsége magát nem képviseltette”.⁴⁴ A közgyűlés azonban kérte az alispánt, hogy ha a normális viszonyok helyreállnak, vezessen egy hevesi küldöttséget Felsőhunkóc megtekintésére, ellenőrizze a pénz felhasználását és „a község életét kísérje figyelemmel”. Az új alispánnak értesítenie kellett a belügyminisztert, Sáros vármegye alispánját és a budapesti szervezőbizottságot, hogy a „Sárosvármegyei Faluépítési Alap” Egerben megszűnt.

név	rang	lakóhely	adomány	gyűjtés	adomány és gyűjtés	összeg (Korona)
Szmrecsányi Lajos	érsek	Eger	+			8000
Blazsejovszky Ferenc ⁴⁵	kanonok	Eger	+			1000
Csekó Gábor	kanonok	Eger	+			2000
Ambrus István	kanonok	Eger	+			1000
Debreczeni János	kanonok	Eger	+			2000
Böhm János	kanonok	Eger	+			2000
Koncz Menyhért	kanonok	Eger	+			1000
Ridárcsik Imre	kanonok	Eger	+			1000
Kriston Endre ⁴⁶	pápai kamarás	Eger	+			100

⁴² MNL HML IV-402/a, 55.d. Jelentés 3.

⁴³ Isaák Gyula (1858–1935) Egerben tanult jogot, 1885-től megyei tisztviselőként dolgozott, 1916–1925 között volt alispán, azután 2 évig a főispáni tisztséget is betöltötte.

⁴⁴ Heves Vármegye Hivatalos Lapja, 1918. júl. 1. 155.

⁴⁵ Az egri főkáptalannak 13 tagja volt 1915-ben.

⁴⁶ Kriston Endrét (1877–1960) 1899-ben szentelték pappá, az első világháború idején nevezték ki pápai kamarássá és kanonokká. Ő az érseki udvar papjainak adományait gyűjtötte össze és küldte el.

Petrovits Gyula	plébános	Eger ⁴⁷		+		104,50
Kassuba Domonkos ⁴⁸	ciszterci szerzetes	Eger		+		200
Novák Károly	lelkész ⁴⁹	Felsőtárkány	+			113
Újhelyi Lajos	plébános	Sarud	+			100
Juhász Károly	lelkész	Bodony			+	365
Fábry Dezső	lelkész	Tiszafüred		+		234,90
Krasniczky Kálmán	lelkész	Mikófalva ⁵⁰		+		136,76
Boldizsár Benedek	lelkész	Verpelét			+	100
Kis János	lelkész	Markaz			+	25
Kovács-Gulyás István	lelkész	Visonta			+	50
Szabó Elek	lelkész	Besenyőtelek			+	113
Vas József	plébános	Erdőtelek			+	100
Összesen						17 742,16

Az egri érsekség papjainak és híveinek adományai a sajtó alapján (1915)

Nincs pontos információnk arról, hogy pontosan mekkora összeget gyűjtöttek az egri érsekség papjai, és mi lett ennek a sorsa, de elgondolkodtató, hogy miért akart a római katolikus egyház templomot építtetni egy görögkatolikus felekezetű rutén faluban. Felsőhunkócon ma sincs római katolikus templom, Felsővízközön is csak 1942-ben szentelték fel az elsőt.

Felhasznált források

Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára (MNL HML)
IV-402/a fond, 55.doboz A vármegye alispánjának jelentése a Sáros vármegyében építendő falu költségeire történt adományokról, a felépítés munkálatairól és a további teendőkről.1916. április 17.

⁴⁷ Csak a hívek gyűjtése volt.

⁴⁸ Kassuba Domonkos (1851–1931) 1879-től tanított Egerben, 1893–1917 között volt az egri ciszterci gimnázium igazgatója. Rendtársai adományait gyűjtötte össze és küldte el.

⁴⁹ Heves Vármegye Hivatalos Lapja pontatlanul adta meg a klerikusok nevét és rangját. Adminisztrátornak nevezték a lelkészeket, ami plébániai kormányzót, plébánoshelyettes jelent. Felsőtárkánynál nem írták ki az adminisztrátor nevét.

⁵⁰ Mikófalva Bélapátfalva filiája volt.

- A Világháború Képes Krónikája
Almanach 1932: Magyar országgyűlési almanach 1927–1932. Budapest.
Budapesti Hirlap
Egri Egyházmegyei Közlöny
Egri Katholikus Egyházi Tudósító
Egri Újság
Heves Vármegye Hivatalos Lapja
Khuen-Héderváry Károly 1916: Feldúlt tűzhelyeinkért! Beszámoló a Háborúban
Feldúlt Tűzhelyeket Újrafelépítő Országos Bizottság eddigi munkájáról.
Budapest.
Nádasdi Baán Achilles (szerk.) 1916: Emlékalbum az orosz betörés által sujtott
sárosi nép fölsegítésére. Budapest.
Népszámlálás 1912: A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása.
Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek
szerint. Budapest.
Révai 1911–1935: Révai Nagy Lexikona. Budapest.
SC 1915: Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1915.
Kassa.
SE 1908 - Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum dioecesi
Eperjesiensis pro anno Domini 1908. Eperjes.
Végyváry Ferenc – Zimmer Ferenc (szerk.) 1910: Sturm-féle Országgyűlési almanach
1910-1915. Budapest

Felhasznált szakirodalom

- Diós István – Viczián János (szerk.) 1993–2010: Magyar katolikus lexikon. Budapest.
Pap József 2011: Majzik Viktor, ifj. tarcsai alispán. In: Bán Péter (szerk.): Heves
megye történeti archontológiája (1681–) 1687–2000. Eger.
Szecskó Károly 1995: Dr. Szmrecsányi Lajos egri érsek (1851–1943). Magyar
Egyháztörténeti Vázlatok, 1995. 3–4.